

ÇALIŞTAY RAPORU

TÜBİTAK Desteğiyle ve
İZÜ Halil İnalçık Tarih ve Toplum Araştırma Merkezi İşbirliğiyle

Erken Dönem Osmanlı Tarih Yazımı ve Kaynakları Sahada Yeni Yaklaşımlar ve Araştırma Potansiyelleri

Sultan Yıldırım Bayezid ve Hoca Cemseddin Fenari sohbet ederken.
(Çakırcıoğlu Muhtesemiye Topkapı Sarayı Müzesi, H233, sayfa 22a)

Oturuma katılım yalnızca davetiye ile kabul edilmektedir.
Proje Yürütücüsü: Dr. Öğr. Üyesi Hilmi Kaçar
İletişim: hilmi.kacar@izu.edu.tr

19 EKİM
CUMARTESİ

SAAT
10:30

İZÜ Altunizade
Yerleşkesi

444 97 98 www.izu.edu.tr

İZÜ
Zaim
Üniversitesi

f t i n s i g /zaimniv

ÇALIŞTAYA KATILAN AKADEMİSYENLER

Prof. Dr. Abdülkadir Özcan – Tarih Bölümü / Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Mehdi İlhan – Tarih Bölümü / İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet İpşirli – Tarih Bölümü / İstanbul Medipol Üniversitesi

Prof. Dr. Feridun Emecen – Tarih Bölümü / İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Hakan Erdem – Tarih Bölümü / Sabancı Üniversitesi

Doç. Dr. Beytullah Kaya – Tarih Bölümü / İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul Ökten – Tarih Bölümü / İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özlem Çaykent – Tarih Bölümü / İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Şakir Yılmaz – Tarih Bölümü / İbn Haldun Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hilmi Kaçar – Tarih Bölümü / İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Bu belge, 19 Ekim 2019 tarihinde, TÜBİTAK destekli yürütülen *15. Yüzyıl Osmanlı ve Burgonya Siyasi Söyleminin Mukayesesi* başlıklı araştırma projesi çerçevesinde gerçekleşen çalıştayın raporudur. Bu çalıştay, 2016 yılında faaliyete geçen İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Halil İnalcık Tarih ve Toplum Bilimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi bünyesinde Altunizade yerleşkesindeki toplantı salonunda saat 10:30 ile 14:00 arasında yukarda ismi zikredilen akademisyenlerin katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu rapor, katılımcıların mülahazaları, sundukları eleştiri, tavsiye ve önerileri ve ortaklaşa aldıkları kararlara dayanmaktadır.

1. Çalıştayı amaç ve hedefleri

Bu çalıştay öncelikle, **sonbahar 2020 takviminde uluslararası akademisyenlerin katılımıyla yapılması ön görülen sempozyuma dair bilgilendirme ve ön hazırlık mahiyetinde bir buluşma ve tanışma** olarak tasarlanmıştır.

2020 için planlanan sempozyumun **gerekçeleri** hakkında katılımcılar bilgilendirilmiştir. Burgonya ve Osmanlı Devleti, on beşinci yüzyılda kendi coğrafi alanlarında iki önemli jeopolitik aktör olarak yer almaktadırlar. Nitekim on beşinci yüzyılda Avrasya havzasının farklı bölgeleri iktisadi yapı ve devlet kurma kronolojileri açısından benzer dönüşümlere tanıklık etmişlerdir. Bilindiği üzere, Burgonya kontluğu on altıncı yüzyılın başında Habsburg hanedanına eklenerek Avrupa'da Osmanlı Devletinin en önemli rakibi haline dönüşmüştür. Dolayısıyla, Burgonya ve erken dönem Osmanlı devletleşmesi ve siyasi söylemlerini karşılaştırmak bu bakımdan da ilginçtir. Örneğin *adalet ve nizam-ı âlem* gibi anahtar kavramları üzerine kurulan siyasi söylem ve meşruiyet inşası çabaları, her iki tarafa ait kroniklerde işlenen ortak konulardır. Siyasi söylemin anahtar kavramların kendi tarihi ve kültürel bağlamı içinde kullanılan anlamları ve çağrışımlarına bakılacaktır. Her iki tarafa ait kroniklerdeki siyasi söylemin analizi ve bu söyleme eşlik eden devlet kurma süreçlerini 1410-1510 dönemi içinde mukayese edilecektir. Kronikler olay temelli olduğu için söylemleri daha ziyade pratik ve gündelik dil ağırlıklıyken, siyasetnameler ise yüksek teori ya da felsefe ağırlıklı konuları işler ve normatif bir söylemi vardır. Siyasetnamelerdeki yüksek teorinin ve kavramların kroniklerin söylemine nasıl yansıdığına bakılabilir.

Bir diğer nokta ise, Orta Çağ Avrupa ile Osmanlı tarihçiliği arasında genelde fazla bir etkileşimin olmadığı tespittir. Ortaçağ Avrupa tarihi çalışan akademisyenler Osmanlı tarihine çok az ilgi göstermiş ve aynı şekilde Türk tarihçiler de Ortaçağ Avrupa tarihini çok az irdeleme gereği duymuşlardır. Dolayısıyla iki saha arasında akademik bir kopukluk söz konusudur. Bu iki farklı alandaki uzmanlar ve araştırma gelenekleri arasında etkileşimi **hedefleyen** sempozyum aracılığıyla, **erken dönem Osmanlı ve Burgondiya siyasi tarihi uzmanlarını bir araya gelmesini sağlayarak kendi alanlarındaki çalışmalar hakkında bilgi ve uzmanlığın paylaşılmasına yönelik bir platform sunmaktır.**

Sempozyumun ana konuları şunlardır: Osmanlı ve Burgondiya devlet kurma süreçleri, siyasi söylem, entelektüel tarih, ideolojiler ve tarih yazıcılığına dair karşılaştırmalı yaklaşımlar.

Ayrıca çalıştayda önerilen bir diğer husus, orta ve uzun vadede **erken dönem Osmanlı tarihi çalışan akademisyenler arasında bir nevi 'network' veya araştırma grubu kurulmasına yöneliktir.** Herhangi kuruma bağlı olmadan, talep ve isteklerin yatay ve dikey çok yönelimli olarak yapılmış bir platform olarak düşünülebilir. Müşterek araştırma projeleri üretilip bunlara finans kaynaklarının (TÜBİTAK, vd.) sağlanması, uzman bilgi alış veriş & paylaşımı, yüksek lisans ve doktora çalışmalarının belirlenen konulara yönlendirilmesi gibi amaçlar bu forum üzerinden gerçekleştirilebilir ya da yönetilebilir. Bu düşünceyle, dijital paylaşım forumu olarak 'Erken Dönem Osmanlı Tarihçileri' adında bir Google Grubu oluşturulmasına karar verilmiş ve Aralık 2019 tarihinde kurulmuştur. Bu forum, Osmanlı tarihi yanı sıra Selçuklu, İlhanlı, Bizans ve Ortaçağ Avrupa gibi diğer sahalarda çalışan araştırmacılar arasında koordinasyon ve işbirliğini pekiştirmeyi hedeflemektedir.

Çalıştaya katılan akademisyenlerin çoğu erken dönem Osmanlı tarihi uzmanları oldukları için ayrıca şu konular hakkında da mülahazalar talep edilmiştir. **Erken dönem Osmanlı tarih yazıcılığına dair sahada durum nedir (state of the art)? Sahada bir tıkanmışlık var mı? Alan hangi araştırma gelenekleri, sorunlar ve yeni yaklaşımlar ile beslenip yenilenebilir? Yeni araştırma biçimleri ve yorumlarını nasıl ortaya koyabiliriz?**

2. Mülahazalar

Prof. dr. Mehdi İlhan:

Söz konusu araştırma projesi hakkında detaylı tenkit ve görüşlerini sunmuştur. Fransızca dilindeki Burgonya kaynaklarını kullanabilmek için bu dile ve kaynaklara hâkim olunması gerektiğini ve sistematik bir inceleme için dilbilimci yaklaşımın gerekliliğini vurgulamıştır. Söylem analizinin bu araştırma için uygun bir yöntem olduğu görüşünü belirtmiştir. Burgundiya Dükaliği'nin seçilmesinin nedeni gerek kaynak gerek akademik çalışma noktasındaki bolluktur. Ayrıca Burgonya, Osmanlı'ya karşı bir haçlı seferinin şiddetli destekçisi olmuş ve Niğbolu Savaşı'na da asker göndermiştir.

Prof. dr. Feridun Emecen:

Erken dönem Osmanlı kaynaklarının kendilerine ait birçok problemleri vardır. Örneğin elimizdeki kaynaklar eksik, zemin oluşturma zorluğu bilinmekte ve daha görülmemiş nüshalar vardır. Sağlıklı bir mukayese için evvela bu ulaşamadığımız nüshalara ulaşabilmemiz lazım ve kaynakların mahiyetini iyice anlamamız lazım. Erken dönem ile alakalı bilinenden daha fazla kaynak var. Bu kaynaklar ortaya çıkarılmalı. Bunun dışında kronik mahiyeti taşımasa da içerisinde siyasi tarih bağlamında veri taşıyan kaynaklar var. Mesela Ahmedî'nin İskendername'si öncelikle siyasetname özelliği taşıyan bir eserdir. Ahmedî manzumdur ve olay tabanlı değil siyaset eksenli meşruiyet arayışı içerisindedir. Veya Acaib'ül mahlûkat, Halilname gibi eserler Osmanlı tarihi içeren kosmografik eserler var. Tıp kitapları bile bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu tarihi metinlerden de faydalanılabilir.

Kronikler tercüme edilmeden siyasetnameler tercüme edilmiştir. Bu tercüme eserlere de bakmak lazım; bunlar hangi hedef kitlesine hitap etmektedir? Mütercim, kendi dönemi bağlamında esere ilaveler yapmış mı? Bunun dışında karşı tarafın kaynaklarına da hâkim olmak gerekir. Bilgi ve söylem etkileşimi ne ölçüde gerçekleşmişti. Manastırlardaki tarihçiler de bu konuda çalışmalar yapıyorlar. Tercüme edilen kavramlar nasıl anlaşılmış ve hangi kelime ile ifade edilmiştir. Adalet denildi mesela. Bu bağlamda feodal hak nedir, Avrupa kroniklerinde bu nasıl değerlendirilmiş nasıl meşrulaştırılmıştır. Kroniklerden öte bu kavramların geçtiği metinlere de bakmak gerekir. Tercüme yapılırken bu kavramlar hangi anlamlar ile çevrilmiş, nasıl bir karşılık verilmiş? Hangi kavramlar benzer anlaşılmış ve nasıl farklılaşmış? Bunlara da bakmak gerekir. Uluslararası ortak çalışma tabii yapılabilir. Karşılaştırmalı inceleme çok iyi lakin daraltılmalı.

Prof. dr. Hakan Erdem:

Niğbolu Savaşı Osmanlı-Batı ilişkilerinde bir dönüm noktasını ifade eder. Niğbolu savaşının en çok etki yaptığı yer ise Burgunya'dır. Savaş öncesi Avrupa'daki Osmanlı/Türk imajı ile savaş sonrası Osmanlı imgesi farklıdır. Osmanlı kroniklerinde 1414 ile 1430'lu yıllar arasında bir kopukluk vardır. Batı kronikleri ile yapılacak mukayeseli okumalar vasıtasıyla bu doldurulabilir mi? Nitekim karşı tarafın yani Burgundiya kronik geleneğine de iyi hâkim olmak gerekmektedir. Siyasi teşekkül/kurumsallaşması ve dönemler açısından iki tarafı eşit tartmak gerekir. Bu nedenle, kurumsallaşma açısından Osmanlı Beylik dönemi ve Burgundiya Dukalığını ele almak terazinin kefesini eşit olarak gösterebilir.

Erken Osmanlı kaynakları başlı başına bir problem. Kaynak olarak, Ahmedî'nin ötesine geçip yeni kroniklere de bakılabilir. Mesela *gazavat* tarzı eserler menkıbe olmadığı gibi Ahmedî'den önce yazılmıştır. Ayrıca bilindiği üzere, II. Murad döneminde başlayan yıllıklar, takvimler, temliknameler var. Çalışmada bunlardan da yararlanabiliriz. Aynı zamanda menkıbeleri de tarihi kaynak niteliğinde okuyabiliriz. Aşıkpaşazade ve Neşri'yi nakilci olmaları hasebiyle değerlendirebiliriz. Ancak Dede Korkut'a hikâye diyorsanız Aşıkpaşazade'ye de bilimkurgu demelisiniz. Mesela Neşri Tarihi, ciddi bir kaynak sentezi. 1380'lere kadar giden kaynaklar bunlardır. Bununla nümizmatik gibi diğer kaynak türlerini de beraber düşünmek gerekir.

On dördüncü yüzyıl kaynaklarını da unutmamak gerekir. Örneğin Ebu Bekr-i Tihani'nin *Kitab-ı Diyarbekriyye* gibi Anadolu beylikler dünyasının kaynaklarına bakılabilir. Osmanlı diye gördüğümüz bazı şahsiyetler Germiyanlı, misal Ahmedî. Sultan II. Murat dönemi üstünde durulmalı. Şeyh Bedrettin Fetvaları da ilginç veriler sunabilir.

Dönem olarak 1453'ten sonrasını almamak lazım gelir. Hatta belki II. Bayezid dönemiyle sınırlamak gerekir. Osmanlı'nın İran ve Arap kaynakları ve kavramlarıyla ilişkisini biliyoruz. Lakin Batı kaynakları ve kavramlarıyla ilişkisini bilmiyoruz. Mukayesede ayniyet bulma çabası içerisinde olmamak lazım. Tanışıklığın olduğu yerde etkileşim olur ama birebir ayniyet aramamak lazım. Adalet kavramını hangi toplumda bulamayız? Bu bağlamda Bizans kaynaklarına da bakmak lazım. Şayet bir etkileşim varsa, bunu hemen diplerindeki Bizans'ta da görmek olasıdır.

Ortak bir köken bulmak çabası içerisine girmek yanıltıcı olabilir. Adalet gibi kavramı hangi toplumda bulamayacaksınız? Önemli olan kavramların arasındaki bağlantıya bakmaktır. Mesela herkesin kozmopolitten anladığı farklıdır. Kaynakları genişletip tek döneme inmek gerekiyor. Mevcudiyetin birbirine benzemediği yerde mukayese yapılamaz. Kurguyu kabul ettikten sonra neden bu kurguyu yaptığına bakmak lazım.

Dr. Hilmi Kaçar:

Değerli katkılarınız için çok teşekkür ederim. Öncelikle belirtmem gerekir ki, bu projede incelenen kronikler ve siyasetname türü metinler, her iki kültür dünyasında etkin olan siyasi fikir, ideal ve ahlaki ilkeleri ifade eden kavramlar üzerine kurgulanmıştır. Bu metinler bize erken Osmanlı ve Burgonyalı tarihçilerinin kendi toplumlarını ve devletlerini nasıl ve hangi kavramlar ile tasvir ettikleri konusunda zengin veriler sunmakla beraber; yazarların sosyal ve siyasi tercihleri, kültürel ilkeleri ve dünya görüşlerini de yansıtmaktadırlar.

Geleneksel olarak, tarihçiler jeopolitik karşıtlık, çatışmalar ve dini farklılıkları vurgulamışlardır. Bununla birlikte, daha müessir ve aşamalı bir süreç olan farklı kültür dünyaları arasındaki siyasi fikir ve kavramların göç etmesi, birbiriyle olan ilişki ve etkileşimleri derinlemesine araştırılmamıştır.

Vurgulandığı üzere, Burgonya ve on beşinci yüzyıl Osmanlı siyasi söyleminin anahtar kavramların karşılıklı incelenmesi, her iki tarafın da kendisine has paradigmalarını ürettiği özgül tarihi bağlamı, siyasi teşekkülü, kültürel atmosferi ve dini ilkeleri elbette göz önünde bulundurulacaktır. Osmanlı siyasi söyleminin, kökleri kadim Helen ve Hint dünyasına kadar inen, Acem ve Arap kültürlerinin süzgecinden geçerek İslami ilkelere göre uyarlanmış köklü bir kültür tabanı vardır. Türk-Moğol siyaset geleneklerini ve coğrafi yakın duran Bizans'ın birikimini dolaylı olarak de ekleyebiliriz. Bu kadim kültür mirasın içinde Aristoteles ve Eflatun'un insan-toplum-devlet tanımlarına ve tasavvurlarına dair alışkanlık ve süreklilik doğal bir durumdur. Bunu mesela Tusi'nin *Ahlak-i Nasiri* eserinde görebiliyoruz ve Tursun Bey'in *Tarihi Ebu'l Feth*'inin giriş bölümünde Tusi'ye direkt referans vardır.

Kısaca özetlemek gerekirse, Tursun Bey'e göre siyaset, çelişkili tabiatlardan oluşan insanları toplum halinde yaşama ihtiyacını karşılamaya yönelik önlemler bütünüdür. İnsan tabiatı gereği farklı nefse sahiptir; bu nedenle davranış ve çıkarları farklı farklıdır. İnsanların birlikte olma ve birlikte yaşama eğilimi, çıkar ve davranış farklılıklarından dolayı beklenen sonuçları doğurmayabilir. İnsanlar, birlikte yaşamının kuralları ve önlemleri olmazsa, hemcinslerine ciddi zararlar verebilir ve topluluk hali ortadan kalkar. Siyaset, toplumsal yaşamı, toplumu oluşturan üyelerin ortak yararını, Osmanlı kültürünün benimsediği sözcükle *âdaleti* elde edecek şekilde örgütlemek ve sürdürmektir. Bunun için toplumda bölünmez tek bir otoriteye ihtiyaç vardır. Padişahın varlığı işte bu ihtiyaçtan kaynaklanır.

Siyasi otoritesini toplum yararına kullanması için bazı ahlâki özellikler taşıması gerekir. İzlenmesi gereken erdemler dört grupta toplanırlar. Tusi'ye atfen Tursun Bey bunları, hikmet ve şecâ'at, hilm, iffet ve adâlet olarak ifade eder. Bu erdemler, esasen Ortaçağ Avrupa ve Burgonya siyaset dilinde sıkça vurgulanan benzer erdemlerdir - *virtutes principales*. *Hikmet*, *sophia'nın* karşılığıdır ve eşanlamı *prudentia* ile birlikte ele alınır. *Şecâ'at* cesaret gibi eyleme yönelik yönü ifade eder. Aşırılık karşıtlığı anlamını da içeren *hilm* ile *tempérance* aynı doğrultudadır. Adalet veya *justitia*, diğer sayılan erdemleri uyum içinde kullanmayı, tüm erdemlerden hareketle ortak iyi olanı bulmayı ifade eder. Bilindiği üzere, İtalyan yazar Dante *Monarkia* kitabında monarşinin en iyi yöntem olduğuna inanır ve adalete dayalı yönetimin ancak bir monarşi içinde mümkün olabileceğini söyler. Benzer fikirleri Burgonyalı tarihçi Jean Froissart da tekrarlar.

Osmanlı ve Burgonya siyasi kültürleri arasında farklılıklar elbette ki vardır. Farklı tarihî ve kültürel bağlamlarına rağmen, Osmanlı ve Burgonya metinlerinde kullanılan bazı temel kavramlar kayda değer benzerlikler göstermektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere, her iki siyasî kültürün ürettiği söylemlerde benzer kavram ve fikirler önemslenmektedir. Mesela monarşinin veya saltanatın en ideal siyasi idare şekli olduğu fikri paylaşılr. Burgonya metinlerinde vurgulanan *justitia* kavramı ve Osmanlı metinlerinde çok yoğun kullanılan *adl* kavramı öne çıkmaktadır. Toplumu ve devleti yöneten hükümdarın erdemleri, ahlak temelli davranışlarına dair beklentiler her iki siyasi kültürün söylemlerinde merkezi bir yer tutmaktadır. Bir diğer benzerlik, Osmanlı *nizâm-ı âlem* kavramı veya çeşitli toplumsal gruplar arasındaki doğru denge düşüncesi ile Burgonyalı yazarların kullandığı *bonum commune* veya siyasi karar alıcıların iktidarı toplumun genel yararına yönelik kullanılması gerektiği fikri. Bu fikir ve kavramların, anlamları ve kullanışları açısından birbirleriyle gösterdikleri benzerlikler ortadır. Örneğin *justitia* veya *bonum commune* kavramları Jean Froissart ve Philippe de

Commyne gibi Burgonyalı tarihçilerin metinlerinde ideolojik ve retorik bir meşruiyet aracı olarak sıklıkla kullanılmaktadır.

Muhtemeldir ki, modernite ve sanayi toplumu öncesi (Doğu ve Batılı) birçok zirai eksenli toplumda benzer bir devlet-toplum tasavvuru ve siyaset düşüncesi hâkimdi. Yukarıda zikredilen merkezi kavramların semantik çağrışımlarını irdeleyerek, Osmanlı ve Burgonya kaynaklarında kullanılan anlamlarını ve bunlarla ilgili fikirlerini karşılaştırabilir. Çift taraflı bir bakış açısı ile icra edilen bu araştırmanın sonuçları, erken dönem Osmanlı dünyası ile Ortaçağ Avrupa arasındaki ilişkiler üzerine önyargı ve varsayımların ötesine geçilmesine katkıda bulunacağı gibi, dönemle ilgili var olan tarih yazımını da zenginleştirecektir.

Araştırmanın temel hipotezi, Ortaçağ Avrupa ve Osmanlı dünyası arasında bir takım siyasi fikirlerin ve kavramların seyahat ettiği ve hususi tarihi bağlamlarından çıkıp çok farklı koşullarda – dini, kültürel ve siyasi faktörlerin etkisiyle – yeniden inşa edildiğini söyleyebiliriz.

Ayrıca unutmamak gerekir ki, elimizdeki çoğu kaynak grupları elit sınıflara ait yazarların yönetici kesime hitaben yazdıkları metinlerdir. Dolayısıyla bu metinlerin öncelikle, Osmanlı ve Burgonya toplumunun elit zümrelerinin zihniyetini ve düşünce yapısını yansıttıklarını dikkate almalıyız. Halkın ya da ‘sıradan insanlar’ nezdinde bu siyasi söylemin karşılığını değerlendirebileceğimiz kaynaklar çok nadirdir. Belki menkıbeler, evliya biyografileri, destanlarda bu söylemden izler bulmak mümkündür. Ancak bu tür bir araştırma kendi başına ayrı bir nitelik arz etmektedir.

Dr. Ertuğrul Ökten:

Network kavramı finans-kapital çevrelerinin olumsuz yönlerini çağrıştıran bir alt anlamı olsa da, **akademisyenler arasında bir nevi araştırma grubu kurulması iyi bir fikir**. Herhangi kuruma bağlı olmadan, talep ve isteklerin yatay ve dikey çok yönelimli olarak yapılanmış bir platform Google grubu altında olabilir mesela. Nitekim hepimizin bağlı olduğu kurumlar ve sorumluluk yükü var. Bu oluşumun takibini ve yönetimini yapmak için personele ihtiyaç var, ancak bu proje kapsamında personel için yeterli bütçe olmadığını da anlıyoruz. İyi bir başlangıç olabilir ve zamanla grubun kapsamı genişletebilir. Nitekim yurtdışında birçok genç akademisyen farklı alanlarda yenilikçi araştırmalar yapmaktadır. Ortak araştırma projeleri yazılabilir ve doktora araştırmacıları belirlenen konulara yönlendirebilir.

Sempozyuma dair

Katılımcıların ortak kararı sempozyumdaki konuşmacıların davetli olarak saha uzmanlarının çağrılması ve oturumlarda mülahaza edilebilecek kadar konuşmacılara zaman tanınması yönündedir. Şubat 2020 tarihinde konuşmacı olarak Burgonyalı uzmanlardan kimlerin davet edildiği bildirilecektir. Yine aynı tarihlerde Osmanlı tarihi uzmanlarından kimlerin davet edileceği konusunda grup forumu üzerinden danışılacaktır. Sonrasında sempozyumdaki oturumların konu merkezli bir şekilde programı çıkartılmaya başlayacaktır.